

”בוא וראה, אדם, כשהוא עוזב העבדות, אז יודע שבירת עצמותיו ושבירת רוחו. כך ישראל כשיצאו ממצרים, אז טעמו טעם המוות”. ספר הזוהר, פרשת ”בשלח”

האם ניתן להשתחרר?

נעמה צפרוני

הדרשה שפותחת את פרשת ”בשלח” בזוהר דנה בפסוק: ”ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלוהים דרך ארץ פלישתים”, ושואלת מדוע שלח אלוהים את בני ישראל לנדוד ארבעים שנה במדבר ולא העביר אותם בדרך הקצרה לאורך הים התיכון. תשובת הדרשן שניתנת בסוף דרשה ארוכה מסכמת שאי אפשר להשתחרר מעבדות בפתאומיות, שמא השחרור עצמו מביא עימו מוות. ”בוא וראה, אדם, כשהוא עוזב העבדות, אז יודע שבירת עצמותיו ושבירת רוחו. כך ישראל כשיצאו ממצרים, אז טעמו טעם המוות”. המשפט הזה צד את תשומת ליבי כשקראתי אותו בדיון של מלילה הלנר-אשד על הנביא חבקוק (ואני אף משתמשת בתרגומה). ההדגשה שמדגיש דרשן הזוהר, שאדם אינו יכול ביום בהיר אחד להשתחרר משום שהקיום שהסב לו סבל גם אחז אותו בחיים, מעלה תהיה על אפשרויות שיחרור אישי וזו אחת הסיבות מדוע בחרתי לדון בדרשה זו בפורום שמצליב את חקר הקבלה עם הפסיכואנליזה. סיבה אחרת היא שדרשה זו שמפרשת את סיפור האישה הגדולה משונם והחיא אתו של בנה, אחד מסיפורי הניסים שעשה הנביא אלישע, קרובה באופן מפתיע לניסוח הלאקאניאני של הדרמה המשפחתית.

בדברים אלו אציג את הסיפור מספר מלכים, את פירוש הזוהר לסיפור, ואת המשגותיו של לאקאן על השיח המשפחתי. הדימיון ביניהם, אני מקווה, יבלוט לעין. האם ספר הזוהר הוא לאקאניאני? לאו דווקא. אבל בחינת פרשת בשלח בזוהר תוך שימוש בהבחנות של לאקאן תציע ברור של הזיקה שבין חוק ושחרור.

האישה הגדולה משונם

ברצונו להצביע על הסכנה בזעזוע השחרור ממשיל ר' שמעון את יציאת מצרים ליציאת הבן מרשות אימו, האישה הגדולה משונם.

סיפור זה מספר מלכים מזמין ניתוח שיתבסס על תפישה פרודיאנית של המשולש אם, אב ובן. הסיפור ידוע ואחזור עליו בקיצור. הנביא אלישע שנהג לעבור ממקום למקום בתחומי ממלכת ישראל עבר בשונם ואישה אחת שמכונה בשם "אשה גדולה" עומדת על כך שהוא יאכל אצלה ואצל בעלה. לאחר מספר ביקורים היא מציעה לו חדר לדור בו מדי עוברו בשונם. אלישע מבקש לגמול לה על הכנסת האורחים והיא מסרבת. גיחזי, משרתו של אלישע, אומר לאדונו שהאישה ובעלה ערירים ואלישע מבטיח לה בן, שאכן נולד לאחר שנה. משגדל הילד ויצא עם אביו אל הקוצרים בשדה הוא כנראה קדח מחום, אביו מחזירו הביתה, אך הוא מת לאחר מכן. אחרי ניסיון החיאה שכשל (האישה הגדולה משונם מניחה את הבן המת במיטת אלישע), היא אינה מתמהמהת ורצה להזעיק את הנביא מהר הכרמל. כשאלישע מבין מה מביא את האישה אליו הוא מבקש לשלוח את גיחזי נערו עם המשענת שלו אל הילד, אך השונמית מתעקשת שאלישע יחזור איתה ואמנם, גיחזי שרץ ומגיע ראשון אינו מצליח להציל את הילד ואלישע מחיה אותו.

בפירושו לסיפור האישה הגדולה משונם מדגיש הדרשן, ר' שמעון, את העובדה שהיא אישה גדולה, קורא לה "אדונית ביתה" ומצביע על כך שהבן ניתן לה, ולא לשני בני הזוג. כשאלישע מברך אותה בן הוא מתנבא ומודיע לה שעד תום השנה "את חובקת בן". ובכן, כשהבן גדל ויוצא מהבית, כלומר כשיצא מרשות אימו והצטרף לגברים, הוא מת. על פי הזוהר, על מנת להחיות את הבן, אלישע הנביא מעניק לו מעצמו חיבוק נוסף, מידה של גבריות שהיתה חסרה בבעלה של האישה הגדולה. הזוהר מצרף את הביטוי "את חובקת בן" עם החיבוק של אלישע שקשר את הנער עם החיים ומזהה את בנה של האישה משונם עם הנביא חבקוק.

נפנה עתה להמשגותיו של לאקאן.

בסמינר החמישי על הפסיכוזות (1957) בפרק "יציאה דרך הסימפטום" – ואני מצטטת מתוך שיעור של סוסנה הולר על הסמינר (משכנות שאננים 2012) – "לאקאן מתאר לעצמו – כהיפוטזה של משהו, שבהווה של הפציינט אי אפשר לתאר אותו, אך הוא משתחזר על פי העדויות - את ההתרחשות הזו [המשולש האדיפאלי] כך:

ישנו האיווי הפרימיטיבי של האם לילד, שהוא אהבה אינסופית, הבולעת כול - כשבאופק מופיע האב. לא האב האישי, לא הפרסונה של האב. אלא האב שמופיע כאמת חיצונית, אב ששם גבול לאינסופיות של האהבה בין האם והילד".

הקשר בין פירוש הזוהר לסיפור האישה הגדולה לבין עמדתו של לאקאן הולך ומתברר מתוך הדברים הבאים, ואני ממשיכה בשיעור של הולר:
"מתוך עיון במקרה איש הזאבים של פרויד, לאקאן מגיע בסמינר החמישי לנוסחה הבאה:

בשיח המשפחתי עם הילד, נמצא את השיח של האם. האם פועלת על פי הקפריזות שלה ולא על פי החוק. האם מתעתעת בילד. היא מוקסמת מהילד והיא מקסימה אותו. בדיאדה בין הילד והאם יש בעיקר תעתועי עיניים. האפשרות, הכיוון הלוגי, האמת שתעצור את תעתועי העיניים הוא השיח של האב שבא להגיד: לא – לגילוי עריות, שבא להגיד: לא – למקסם השווא של האהבה הטוטלית של האם (כי האב אוהב לפי התנאים ואוהב על פי התנהגות של הילד).
כאשר לא נכנס השלישי בשיח בין האם והפעוט, כאן נמצא את זרע הפורענות של הפסיכוזה. היינו, האישה שלא מאפשרת לבעלה שום כניסה לבין הילד שלה, מסכנת את הבריאות הנפשית של ילדה. כשאנו חוקרים את ההיסטוריה של הפסיכוטי, מוצאים אם שסגרה את הדלת ולא נתנה דריסת רגל לאב, או אב שסירב לעשות את מה שאב צריך לעשות; מצאנו בקליניקה אבות כאלה".

התיאור הזה הולם את המשפחה משונם על פי פירוש הזוהר: האם הגדולה מושלת בבית, האב אינו חשוב והבן נטול חיים ברגע שהוא יוצא מתחום האם. מי שמצליח להחיות את הבן הוא אלישע שיש בו את מידת הגבריות שחסרה לאב הביולוגי. תחילה מנסה גיחזי, נערו של הנביא, להחיותו באמצעות המטה של הנביא, ומשנכשל, נופח בו אלישע עצמו רוח חיים. מטפורה אחרת של לאקאן אף היא מתאימה כאן. לאקאן מדמה את האם לתנינה שמחזיקה את הילד האהוב בלוע, ועל האב לפתוח את המלתעות ולהציב ביניהן מקל. רק כך, יוכל הילד להתחמק ולצאת מהאהבה הטוטלית של האם. בפתיחת דרשת הזוהר שואל ר' שמעון מדוע זכה חבקוק שנאמר על נבואתו "תפילה לחבקוק הנביא על שגיונות", דבר שלא זכו לו נביאים אחרים כמו ישעיהו או ירמיה, יחזקאל, הושע או יתר הנביאים. הזוהר, אם כן, בזהותו את הבן שנלכד בלוע אימו ומת

בצאתו לשדה, עם הנביא חבקוק, מצביע על ה"היסטוריה הקלינית" של היתהוותה של השירה הגבוהה, התפילה היפיפיה והסתומה של הנביא, בעל השגיונות האלוהי.

הפרשן של הזוהר משתמש בסיפור האישה הגדולה משונם ובנה כמשל על יציאת מצרים. האם היא מצרים, מפלצת מים בולענית ששוכנת ביאור (וכך אגב, מצרים גם מופיעה בחיבור הגנוסטי "הפנינה"); האבות הם חלשים ובעיקר מיטיבים להתלונן, והנער, העם, שאינו יכול להשתחרר – ולחיות - מתוקף היציאה בלבד. כדאי להפנות את תשומת הלב לכך שהמילה "גאל" מופיעה בספר שמות כמילה נרדפת ל"להוציא". בפרק ו' אנו מוצאים:

"וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדולים", ובפרק העוקב, פרק ז', פסוק ד' מופיע אותו משפט בנוסח זה: "והוצאתי את צבאותי את עמי בני ישראל מארץ מצרים בשפטים גדולים". כך שאפשר להגיד שלגאול פירושו לצאת, או ליתר דיוק: לצאת ולהשאר בחיים.

אם אנו שמים לב לכך ש"גאל" פירושו "הוציא" אנו מבינים שזה לא כל כך קל לצאת ולהוציא. ואכן, נמצא במקום אחר בפרשת בשלח בזוהר (פ"ד), את ר' אליעזר שטוען שיונה הנביא כלל לא רצה לצאת ממעי הדג משום שהוא מצא את פנים הדג כמו "היכל גדול, ושתי עיניו של אותו הדג היו מאירות כשמש, ואבן טובה היתה במעיו, שהאירוה לו והיה רואה כל מה שיש בים ובתהומות". המדרש כנראה מכיר ברצון של יונה הסרבן שלא לצאת ולכן מספר שאלוהים אילץ את יונה להפרד מההיכל המכושף בהורגו את הדג.

הזוהר אם כך ממשיך את המעבר בים סוף ממצרים לבן שיוצא מבית אימו כמו שנאמר במלכים: יח "וַיִּגְדַּל, הַיָּלֵד; וַיְהִי הַיּוֹם, וַיֵּצֵא אֶל-אֲבִיו אֶל-הַקְּצָרִים", ואת הנדודים במדבר במשך ארבעים שנה להחייאה של אלישע. מכאן מתברר, שהיציאה כשלעצמה אינה משיגה שחרור, אלא מוות. כל עוד הבן שוכן אצל אימו הגדולה הכל-יכולה בביתה, וכל עוד בני יעקב שוכנים במצרים, קיומם מובטח, הם אמנם נאנקים תחת שיעבוד, אך דווקא הזמן של אחרי היציאה, הוא רגע סכנת המוות, וארבעים השנה במדבר נחוצות כדי לצאת ולעמוד על שתי רגלים.

איך אפשר אם כן על פי הזוהר לצאת ממצרים, היא האם, היא השיעבוד - ולהשאר בחיים?

אחזור על חתימת הדרשה הפותחת את פרשת "בשלח" בזוהר:

בוא וראה... אדם כשהוא עוזב העבדות, אז יודע שבירת עצמותיו ושבירת רוחו.
כך ישראל, כשיצאו ממצרים, אז טעמו טעם המוות.
לאחר מכן הוא ממשיך:

והקב"ה ריפא אותם, שכתוב: (שמות יג כא) 'וה' הולך לפניו יומם וגו'. וכל הדרכים היו מעלות ריחות ריפוי, ונכנסים לגופם ונרפאים, ומקול התשבחות שהיו שומעים היו שמחים ונחים ברוחם (תרגום: מלילה הלנר-אשד).

ספר שמות לעומת הזוהר, מספר סיפור שונה למדי. במקרא אנו מוצאים עם קשה עורף שמתנדנד בין הכרת תודה והכרה באלוהים לבין השמעת טענות מרות, עד כדי ניסיון מרד וצניחת אמונה. ארבעים השנה שבין מעבר ים סוף לבין מעבר הירדן אינן מתוארות כשנים שבו עם ישראל התינוק התבשם בחיקו של אלוהים. לאחר חציית הים ששב והוצף "שמה יחזרו", מרגע ש"סגר עליהם המדבר", אפשר לסווג את אמצעי ההעמדה בחיים באופן זה: מצד אחד ירידת המן, הופעת השלו ומציאת המים – ומצד שני: עמוד הענן ביום, עמוד האש בלילה, ומתן תורה.
גם מרשימה זו וגם מהמשל אודות החייתות של הנער בידי אלישע, אנו כבר מבינים ששחרור תלוי בנס, ואפילו בניסים רבים. מצד אחד המזון והמים שהוא כחיבוקה המבשם של האם, ומצד שני, מולה, הופעתו באופק של האב, שבלשון הזוהר הוא חיבוקו הגברי של אלישע ובשפה הלאקאניאנית מכונה "שם האב" שהוא מוטיב המטה, עמוד הענן, עמוד האש, ומתן תורה שפירושים - החוק.

בעולם הטיפולי ניתן להבין את הדרכים המבושמות כטרנספרנס. האהבה שמופנית לאנליסט בתהליך יציאת מצרים הפסיכואנליטי, מגשרת על פני החלקים הקשים של החקירה העצמית, ויוצרת או מאיצה - באנליזה מוצלחת יצירת סיפוק בדרך הלא קלה לקראת שחרור מסבל.

אך להזכירכם, רשב"י אומר: הדרכים המבושמות רפאו. כלומר: המן והשלו והמים ועמוד הענן ביום ועמוד האש בלילה ומתן תורה, כל אלו בגדר דרכים מבושמות.

האם ניתן להענות לתביעתו של ספר הזוהר לכלול את מתן תורה, למרות הצד החזותי-שמיעתי המרשים עם הדרכים המבושמות? "זכור", "כבוד", "לא תרצח", "לא תנאף", "לא תגנוב", "לא תענה ברעך עד שקר", "לא תחמוד" הן הוראות חותכות ואיסורים קוצצים, בשעה שמה שמאפיין בישום או התבשמות היא תנועה של התפשטות.

אם נחזור לפרשת בשלח נתקל בעניין מסקרן. באותה פרשה עצמה שבה מפרש הזוהר ריפוי כדבר מה שמושג באמצעות דרכים מבושמות, אנו מוצאים את הרפואה בהקשר של חוק ומשפט. "וילונו העם על משה לאמר מה נשתה. ויצעק אל ה' ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים. שם שם לו חוק ומשפט ושם נסהו, ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה' אלוהיך והישר בעיניו תעשה, והאזנת למצוותיו, ושמרת כל חוקיו – כל המחלה אשר שמתני במצרים לא אשים עליך, כי אני ה' רופאך".

זה לא המקום היחיד במקרא שבו אנו מוצאים את הקשר בין חיים לבין שמירת המשפטים, ולמרות זאת, הדרשן בוחר להחליף את נושא הרפואה שמופיעה בפרשת בשלח בהקשר של חוק ומשפט, בבישום הדרכים. בעשותו כך הוא מבקש לכונן עבור המיסטיקאים עולם לילי, עשוי מטקסטים שבו הולכים עם (החוק) ומרגישים בלי (החוק). אבל חוק שלא מרגישים בו, חוק שאינו מגביל וקוצץ, הרי אינו חוק!

אפשר לראות בספר שמות נתיב שמוביל מהנס לחוק: ממכות מצרים, מהיד הנטויה, המעבר בים סוף, המן, השלו, הניצחון על עמלק אל שלבים בהכפפה לחוק. בין התגלות להתגלות אנו מוצאים יותר ויותר את הביטויים "חוק ומשפט", "התורה והמצווה", "חוקת עולם", "משפטים", ו"דברים" במובן של "משפטים", לצד יסוד הביוקרטיה של יתרו ועשרת הדיברות. יש לנו כאן מעבר מהחד-פעמי והקפריזי אל הכלל שחרות על הלוחות.

אך הזוהר נדמה, מדלג על ייחוס הריפוי לחוק ומשפט ותחתיו רושם רצפט של בישום הדרכים. בהמשך הפרשה, כשהדרשן מגיע לפסוק שמסכם את האירוע של הפיכת המים המרים למתוקים, הפסוק שקושר שמירת חוקים עם רפואה, ר' שמעון מזהה כדרכו, את התורה עם מים ועץ ואת כל אלו עם הקדוש ברוך הוא. וכך, בשעה שהתורה היא החוק והמחוקק גם יחד, כשהיא מתפשטת כמו ריח וכמו שורשי העץ וזרימת המים

חסרי הצורה, אנו עדים לבישומו של החוק, כלומר, לשלילתו של החוק כפעולה שאוסרת.

ואז מתבקשת השאלה - האם ספר הזוהר אינו למעשה דוחה את "חוק האב"?

ספר הזוהר הרי הוא ספר הבן, או ספר הבנים שמעוניינים בכל כוחם הדרשני להחזיר את האהבה והיחסים המיניים אל ההורים שנפרדו. אם ההורים – הקדוש ברוך הוא והשכינה יחזרו לאהבתם הקדומה, האסכטולוגית, אזי לבנים יהיה משכן בטוח ביניהם. כלומר, אם בעולמות העליונים תשכון אחדות בין הגבר והאישה, אזי ישרור שפע ושלוש בעולמות התחתונים. עם זאת נדמה ממחקרים ומאמרים שפורסמו בעשור האחרון, כמו זה של חביבה פדיה על זוהר איכה למשל, שהבנים בעיקר מעוניינים לחזור לחיקה של האם, השכינה. מה שמשמע מכך הוא שמה שמוצג כזמן הגאולה בעתיד, הוא זמן הרחם בעבר. כלומר, תחת סיפור כיסוי של קבלת החוק, המקובלים הליליים דוחים אותו!

יחסו של ספר הזוהר להלכה נדון בהרחבה במחקר. עבודות ומאמרים ביקשו להבין האם הקבלה שינתה את אופן שמירת המצוות או רק נתנה להם טעם נוסף; האם השינויים שנמצאים בקבלה הם עיגון הגותי של פולחנים קודמים או יצירה והפצה של מנהגים שנוצרו בקהילות קבליות רבות-השפעה. שאלות אחרות שנדונו הן - מה משמעות השינויים האלו – האם הם מקעקעים את יסודות ההלכה או שהם מאשרים אותם; דיון אחר הוא בשאלת הסמכות: באיזה אופן נתפשת סמכות המקובלים בכל מה שנוגע להלכות והאם סמכות זו עולה על שיקול הדעת של החכמים והפוסקים.

רות קרא במאמרה מאיר העיניים שדן באתיקה מינית בפרשת "סבא דמשפטים" מצביעה על המיקרים שבהם הסבא, גיבור הפרשה, מעצב הנהגות חדשות בכל הנוגע למעמדן של נשים בכלל ונשים גרושות ואלמנות בפרט. על פניו, מראה רות, נדמה שהוא מחמיר בהלכה, אך למעשה הוא מסיר את הגנת החוק מעם האישה. מבלי להכנס לנושאים שנדונים במאמר אומר שקרא-קניאל קובעת ש"איסור המותר" שעושה הסבא בתוקף סמכותו כדמות פילאית ודרשן מפעים, שווה ושיקול ל"התרת האיסור", כלומר לביטול החוק, מהלך שאותו אנו מכירים מדוגמאות היסטוריות כמו השבתאות והפרנקיזם. כך כותבת רות: "ההתמודדות המתוחכמת של הסבא ודרשנותו המבריקה,

מטשטשת את המשמעות הנגזרת מאמירותיו, ואת העובדה כי הוא מכונן עולם כפייתי וחרדתי, לא רק ביחס לנשים" - שאותן, טוענת קרא הוא מציג כיישות דמונית ומסוכנת, "אלא כלפי הגוף והמיניות בכלל". (עמ' 9).

פירוש הדבר הוא שבשל ביטחון החוק, החוק שהתבטל נעשה לחוק רודפני. כפי שמטיבה רות קרא לתאר זאת: מצד אחד החרפת ההלכות פועלת כסיבוב נוסף של הבורג עד כדי חנק, ומצד שני הילולת טרנסגרסיה, כלומר עבירה על חוקי העריות.

עם זאת נמצא בפרשת בשלח פירוש נוסף ליחסים בין האלוהים, האם והעם. על הפסוק "ויסב אלוהים את העם דרך המדבר" שואל ר' יהודה: מדוע כשהיו ישראל במצרים כתוב "שלח את עמי", בשעה שכאן נאמר "העם". בתשובתו, ר' יהודה מספר על יציאת מצרים סיפור משפחתי שונה מזה של המשפחה משונם. על פי ר' יהודה, פונה האב אל האם ודורש ממנה להוציא את בנו לחופשי. האב שתובע "שלח את עמי" אינו ירא מהאם הגדולה. לאחר שהיא מסרבת פעם אחר פעם הוא מטיל עליה סנקציות שגורמות לה בסופו של דבר לתת לנער לצאת. אחרי צאתם של בני ישראל, על פי ר' יהודה, הם "נגזרים", הביטוי הארמי לפעולת המילה, ואז הם נעשים ל"העם". לאחר ברית המילה אין הם שרויים עוד בתוך רחמה של האם, ואף אין הם בבעלותו של האב, אלא קשורים אליו, נושאים את שמו, אך סובייקט. ברית המילה היא פעולת חקיקה שמציבה את הבן או את העם במסלול שבסופו הוא יהיה בעל עמוד שידרה משל עצמו.

אין באפשרותנו כאן לשקול האם קולו של ר' יהודה מעיד על ריבוי העמדות בזוהר ביחס לחוק, משום שלשם כך צריך לבדוק בעין ביקורתית את יחסו הכולל של הזוהר לברית המילה, מחקר שאינו בטווח של הרצאה זו.

בכל הנוגע לחוק, אנו נתקלים בדרך כלל בשתי עמדות שמולן כל אחת מאיתנו צריכה לבחון את השקפת עולמה והשקפת החברה או הדור שבהם גדלנו: האם החוק שצמח מתוך משא ומתן, שיקול דעת ובחינת תקדימים מהווה הגנה ומחסום מפני האם משולחת הרסן, כלומר, מגן על הפרטים מפני עריצים והתלהטות יצרים – וכזה הוא הדגם של המשנה והתלמוד, או - שמא החוק הוא שרירותי, אדנותי, רודפני ואף קפריזי, שאינו משרת את הצדק ואינו מכיר ב"אמת" שבתשתית המציאות, ולכן עלינו למתק אותו, לבשם אותו, להרחיב אותו ואף לעבור עליו. משום שרובנו בוגרות המאה העשרים וקפקא, נדמה לי שאנו רוויות בעמדה השניה.

משום כך אביא עתה ווינטה שמצביעה על החוק כאמצעי לריפוי: אקדים ואומר שהפרשנות שאני נותנת למושג החוק אינה זהה ל"נומוס" היווני אלא, כפי שמעיר אהרון שבתאי באחד מתרגומיו (במבוא שמצורף לתרגום "מדיאה" מאת אווירפדס, שוקן, עמ' 10), "חוק" בעברית בנוסף על משמעותו כמנהג בעל תוקף, הוא גם מידה קצובה וקבועה. אנו מוצאים את המשמעות הזו ב"נתנה חוק לנערותיה" במשלי או בנבואת ירמיהו לג, כה: "כה אמר יהוה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת":

הקליניקה שלי היא צ'י קונג – שהיא סידרה של תרגילי התעמלות שמוצאה בסין, ואותם לומדים ומתאמנים בקבוצות. בדומה לטאי צ'י, צ'י קונג היא יצירה של תפישת הגוף והרפואה הסינית – והמקרה שבו מדובר היה עבורי הזדמנות להציץ למסתורי היחס של ההיסטורית אל גופה.

תלמידה וותיקה באמצע שנות השישים שלה התאוננה במשך זמן ממושך על כאבי שרירים שנודדים ממקום למקום בגוף ואובחנה לפני כשלוש שנים כחולה בפיברומיאלגיה. מספר שנים קודם לכן היא סבלה מרמטיזם, ובעקבות כך יצאה לפנסיה מוקדמת אך הפיברומיאלגיה הופיעה לאחר מות אימה בערך לפני שש שנים. אותה אישה, יעל, חיה בקשר הדוק ביותר עם אחותה הצעירה ממנה, שתיהן אינן נשואות. כשהאחות היתה ילדה היה לה אירוע אפילפטי שהותיר נזק מסוים. בסמוך למות האם, יעל סיפרה בכיתה, ששנים רבות לפני כן, כששתי האחיות נסעו לחו"ל, האם הורתה לה: "שלא להוריד מאחותה את העיניים". יש להן אח בכור איתו הן אינן ביחסים קרובים, כך שאפשר להגיד ששתי האחיות והאם – קיסרית יקית - היוו יחידה אחת. בתקופה הראשונה לאחר האיבחון התעלמתי ממחלתה, אולי סברתי שהיא תתפוגג מעצמה. לאחר 18 חודשים בערך ומשהכאבים לא פסקו, הצעתי לה שוב ושוב ללכת לאנליזה, הצעה שנתקלה בהתנגדות. היא טענה שהיתה בעבר בטיפול פסיכולוגי ממושך ועתה "אין לה כסף". משראיתי שאין סיכוי נראה לעין שהיא תפנה לטיפול, הצעתי לה פירוש. אמרתי לה, שמשום שהיא עצמה מציינת לעיתים קרובות את העובדה שהפיברומיאלגיה פרצה לאחר מות האם, כדאי לה להשגיח בכך שאימה מינתה אותה לדאוג לאחותה ועתה השרירים שלה מבוהלים מכך שהם יצטרכו לשאת לבדם את האחות, שקודם לכן נישאה על ידה בשיתוף עם האם. הצעתי לה כמעט כמו תרגיל התעמלות לקרוא לאחותה בשמה "ורד", ולא לקרוא לה "סיסטר" או "סיס", כפי שהן

פונות ומכנות זו את זו. אם היא תקרא לאחות בשמה, אמרתי לה, היא תאותת לשרירים שיש כאן שתי נשים נפרדות, והם, השרירים, "יתפשו" שהיא, יעל, צריכה לשאת את עצמה בלבד, והם "ירגעו". היא כעסה עלי מאוד. במשך מספר שבועות היא הפחיתה בכמות ה"סיסטר" (היא מדברת הרבה על עצמה בהפסקות שבשיעורים), ואחר כך חזרה לכמות הקודמת. ההימור על פירוש נפשי נכשל וחזרתי למנדט המקורי שלי, הצ"י קונג, הגוף.

בתקופה בה מדובר הדגשתי מאוד את הקצב שבביצוע התרגילים. דרשתי מהתלמידים שיחקו את הקצב שלי ואפילו הוספתי פעימות בקול כאילו היה מטרונום בחדר. בקשתי גם את התלמידים להשמיע את הפעימות בקול רם, ולבצע תרגילי חימום בקצב קבוע ויותר ויותר הדגשתי את הקצב ואת המטרה שאנו בעצמנו נעשה במשך הזמן למטרונום שלנו.

יעל היתה היחידה ששאלה: "למה זה טוב"? והסבירה שיש איזה רגע בתרגיל שהיא לא יכולה לעמוד בקצב משום ש"היא רוצה, ממש צריכה עבור הגוף, לבצע את המתיחה (שהיא חלק מרצף התרגיל) בצורה יותר יסודית". היא הדגימה זאת תוך כדי שהיא לא שומרת על הקצב שהיא עצמה קובעת באמצעות הקול. הסירוב שלה לשמור על הקצב על מנת להנות מרגע נוסף של חילוץ עצמות היה בולט על רקע של תלמידה אחרת שאמרה שהקצב האחיד נותן לה תחושה של הגוף השלם, תחושה של אחדות.

כשראיתי את המרד שלה בקצב, נדמה היה לי שאני מתבוננת באיבר המשותק של ההיסטורית של ברזיל ופרויד מסוף המאה ה-19. צפיתי בשיבוש של הסדר לטובת הנאה עקשנית, מורדת, מיוחדת. המרד הזה, בין אם יועד לחברה, בין אם הנמענת היתה אמה הרודנית, התבטא בכך שאיבר אחד (מפרקי הירך) לא הסכים להשתתף עם יתר האיברים בביצוע התרגיל. איבר אחד לא היה מוכן לסור למרותו של בעל הבית או סדרן העבודה. בסינית אגב, למשול ולרפא היא אותה מילה, ולרפא פירושו להחזיר את האדם למסלולו, כלומר, להסיר את השיבוש.

בשיעור האחרון של מרץ השנה, שהתקיים אחרי שהייתי בחופשה במשך 10 ימים היא אמרה כך:

"לפני שבועיים גיליתי את הסוד של הגוף שלי. עד עכשיו כשהייתי מתעוררת, הייתי עושה כל מיני מתיחות במיטה כדי שלקום לא יהיה לי כל כך קשה. אבל עכשיו גיליתי

שאם אני קמה והולכת לשבת ליד השולחן, כמו שאני עושה כל בוקר, ויושבת על קצה הכסא, נדבקת עם עצמות הישיבה למשטח הנוקשה ואני שמה לב לעמוד השידרה ודוחפת אותו כלפי מעלה כמו לדחוף את הספר שעל הראש מלמטה, ושמה ככה את הידיים, זה ממש מצוין, ואז אני יכולה להסתובב בלי כאבים כל היום".

בקשתי אותה להדגים את תרגילי המתיחות שהיא עושה במיטה, והיא הראתה על השטיח תרגילים שמוכרים לנו משיטות שונות, והיא עשתה אותן יפה מאד. אחר כך בקשתי אותה להדגים מה היא עושה עכשיו בשבועיים האחרונים והיא עשתה את זה על הכסא ונתנה לעצמה את ההוראות תוך כדי כך.

ההוראות שהיא נתנה לעצמה מתבססות על העובדה שבצ" קונג אנו מקפידים על מיקום האיברים בגוף. למשל, בעמידה עם ברכיים כפופות יש למקם את הברכיים מעל בהונות הרגלים, וכפות הרגלים צריכות להיות מונחות מקבילות זו לזו וכדומה. בצ" קונג יש דרישה לבצע "מבנה", וכך, ב"סוד" שהיא גילתה היא הצליחה לארגן את גופה כמערכת אחת, והאיבר המרדן (מפרק ירך ימין שמקרין לרגל ולגב) היה חייב למצוא את מקומו בתוך המבנה. בהוראות שהיא נתנה היא ריסנה את האיבר המרדן שבדרך כלל משבש את תפקוד הגוף.

משום שהיא הצליחה לארגן את הגוף למערכת אחת, הפיברומיאליגיה עם כל הכאבים שהיא גורמת, היתה צריכה למתן את עצמה ולא להשתולל כאוות רצונה. לפתרון שהיא מצאה היא נתנה את הערך של "סוד" שהתגלה לה. לפני מספר ימים היא פלטה אנחה ואמרה "אמא".

"אמא שלך לא תעזור לך במקרה זה" אמרתי לה, "אבל התרגיל יעשה את זה".

בדרישה לא לסטות מהקצב שהציב הצ" קונג, יעל נדרשה שלא לעבור על החוק, שהוא כאמור פרק זמן קבוע. החוק במקרה זה אינו ציווי של האחר הגדול: אימה, סבה שהיה שופט עליון בבית המשפט של אסן ונספה בשואה, היקיים, החברה, אלוהים או המורה לצ" קונג. מדובר בחוק של זמן או מידה שאפשר לחוש ללא תיווך: יום ולילה, חילופי העונות, דופק הגוף, קצב הנשימות. לכן הציות במקרה זה, הוא לחוק של דופק החיים שמתקיים בתוכה.

הוויניאטה הזו מצביעה אם כן על שני רבדים של החוק. בראשון, המטופלת נמחצה תחת החוקים הנוקשים שמורים "כיצד לנהוג", ובשני, חוק פרטי שזכה לכינוי "הסוד

שלי" הופיע במסגרת תרגילי הצ'י קונג, ובאמצעותו היא נחלצה מהשיבוש שהיא הטילה על עצמה כדי להתמרד בחוקים רודפניים שנכפו עליה.

הקביעה בסיום הדרשה הראשונה של הפרשה על פיה משאדם יוצא מן העבדות עצמותיו נשברות ורוחו נשברת עוררה אותי לשאול מהם התנאים לשחרור. התשובה שניתנת בזוהר ומתאימה לנסיון בקליניקה היא בישום וחוק. הייתי אומרת שאם בקליניקה הלאקניאנית, עד כמה שאני יכולה להעיד, היחס הוא של 20 / 80, עשרים קסם, שמונים חוק, הרי נראה שאין אלו היחסים שהולמים את ספר הזוהר. לפי בחינת פרשת "בשלח" הייתי מהמרת על מאה אחוז בושם ומאה אחוז חוק – שזו כמובן משימה בלתי אפשרית.

בכל מה שכרוך בקליניקה הפסיכואנליטית ובקליניקה של הצ'י קונג אומר, שלפעמים נחוצות שנים ארוכות ולפעמים נחוץ מדבר, כדי למצוא בעצמך על איזה חוק עליך לשמור כדי לצאת בשלום מעבדות לחרות.